

УДК 811.161.1'243:378.147

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ У НАВЧАННІ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ

*Алексєєнко Т.М., Копилова О.В.,
Тростинська О.М., канд. філол. наук (Харків)*

У статті описано систему контролю у навчанні російської мови іноземних студентів нефілологічних спеціальностей, розроблену відповідно до принципів кредитно-модульного навчання. Наводяться критерії оцінювання знань учнів, навичок і вмінь у всіх видах мовленнєвої діяльності.

Ключові слова: російська мова як іноземна, студенти-нефілологи, система контролю, оцінювання.

Алексеевко Т.Н., Копылова Е.В., Тростинская О.Н. Система контроля при обучении русскому языку иностранных студентов-нефилологов. В статье описана система контроля при обучении русскому языку иностранных студентов нефилологических специальностей, разработанная в соответствии с принципами кредитно-модульного обучения. Приводятся критерии оценивания знаний учащихся, навыков и умений во всех видах речевой деятельности.

Ключевые слова: русский язык как иностранный, студенты-нефилологи, система контроля, оценивание.

Alekseyenko T.M., Kopylova O.V., Trostinska O.M. System of Control in Russian Language Training for Foreign Students-Non-Philologists. The system of testing in Russian language training for foreign students of non-philological specialties taking into account credit-modular principles of teaching has been considered in the article. Criteria of evaluating the students' knowledge, skills and abilities for all types of speech activity have been presented as well.

Key words: Russian as a foreign language, students-non-philologists, system of testing, criteria of evaluation.

У методиці викладання російської мови як іноземної традиційно розрізняють три види контролю: поточний, проміжний та підсумковий. Для визначення рівня володіння мовою встановлені показники сформованості вмінь у кожному виді мовленнєвої діяльності

(Вишнякова Г.А., Гапочка І.К., Даніліна Р.В., Добровольська В.В., Нахабіна М.М., Нечаєва В.М.).

Традиційними формами поточного контролю виступають усне опитування студентів (відповіді на питання, участь у діалозі-опитуванні на основі прочитаного тексту, підготовлене монологічне висловлювання на запропоновану тему) та виконання письмових завдань, що контролюють рівень мовної компетенції. Поточний контроль є найважливішим під час вивчення граматики, яка стає фундаментом для оволодіння іншомовним мовленням. Система поточного контролю повинна відповідати таким параметрам:

- містити невеликий обсяг навчального матеріалу, обмежений навчальною метою конкретного уроку;
- мати чітку структуру;
- супроводжуватися доступними для розуміння інструкціями щодо виконання.

За структурою усі контролюючі завдання мають бути стандартизованими і побудованими відповідно до загальнодидактичних принципів від простого до складного.

Проміжний контроль проводиться в кінці кожного циклу занять (теми) найчастіше у формі контрольної роботи. Підсумковий контроль проводиться у кінці кожного семестру у формі заліку або іспиту.

Перехід на кредитно-модульну систему навчання та упровадження принципів Болонської системи потребує перегляду й уточнення форм та видів контролю, оскільки контроль мовленнєвої діяльності у кредитно-модульній системі навчання стає ефективним (навчальна функція) і коректним (контролююча функція) лише за умови розробки чітких критеріїв оцінювання.

Аналіз навчальної та методичної літератури показав, що технологія модульно-кредитного контролю дисципліни „Російська мова як іноземна” розроблена недостатньо та потребує підвищення об’єктивності за рахунок уточнення критеріїв оцінки рівня сформованості мовної та комунікативної компетенції в іноземних студентів, що й визначає **актуальність** дослідження.

На кафедрі мовної підготовки Центру міжнародної освіти Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна створена Програма з російської мови для іноземних студентів (далі – Програма), розроблена відповідно до вимог кредитно-модульного навчання, в якій

представлені види й форми контролю, що відповідають Болонській системі навчання [8]; розроблені Модульні контролю мовної підготовки іноземних студентів та критерії їх оцінювання [1; 2; 5; 6]; створені підсумкові тестові контролю для студентів різних спеціальностей.

Мета статті – описати види й форми контролю, що відповідають кредитно-модульній системі навчання, структуру модульних контролів та принципи оцінювання, підсумкові та тестові контролю.

Відповідно до методики викладання російської мови як іноземної Програма передбачає проведення поточного, проміжного та підсумкового контролю.

Поточний контроль проводиться на кожному занятті і перевіряє рівень володіння вивченим обсягом мовного матеріалу й рівень сформованості мовленнєвих умінь та навичок.

Згідно з вимогами кредитно-модульної системи навчання мовний та мовленнєвий матеріал Програми структуровано на модулі. Для кожного модуля розроблені й описані вміння та навички, які мають бути сформовані у кожному виді мовленнєвої діяльності у різних комунікативних сферах. Проміжний контроль відповідає модульному контролю і проводиться в кінці кожного модуля у письмовій формі. Він перевіряє рівень сформованості навичок та умінь на мовному матеріалі, який входить до модулю. Загальна кількість модулів – 20 (8 на першому курсі, 6 на другому, 4 на третьому й 2 на четвертому). Наведемо приклад опису навчального матеріалу в модулі [8: 22–23]:

Модуль 1

СОДЕРЖАНИЕ ОБУЧЕНИЯ

Содержание языковой компетенции

Выражение субъектно-предикатных отношений.

1. Предикативный центр предложения. Понятие о субъекте и предикате.

2. Выражение субъектно-предикатных отношений в простом двусоставном предложении.

3. Выражение субъектно-предикатных отношений в простом односоставном предложении.

Учебно-профессиональная сфера

Формирование навыков и умений изучающего чтения текста по специальности. Формирование умений выделения основных частей текста, основной информации текста. Пополнение активного словаря студентов терминологической лексикой по специальности.

Формирование навыков и умений аудирования: формирование умений вычленения главной информации прослушанного сообщения с последующим выходом в репродукцию (ответы на вопросы).

Формирование навыков и умений устной речи: формирование умений воспроизведения содержания прочитанного текста с опорой на записанный план и с использованием изученного лексико-грамматического материала.

Формирование навыков и умений письменной речи: развитие умений составления вопросного плана прочитанного текста по специальности; формирование навыков беглого письма (словарные диктанты).

Социально-культурная сфера

Тема: “На факультете. В деканате”.

Формирование навыков и умений изучающего и ознакомительного видов чтения. Формирование умений вычленения основной информации прочитанного текста. Пополнение активного и пассивного словаря студентов социально-культурной лексикой.

Формирование навыков и умений аудирования: формирование умений воспринимать диалогическую речь (диалог-беседа, диалог-расспрос).

Формирование навыков и умений устной речи: развитие умений ведения диалога-беседы по изученной теме.

Формирование навыков и умений письменной речи: формирование умений воспроизведения полученной информации.

Модульний контроль першого модуля включає письмову роботу, що перевіряє сформованість мовної компетенції на матеріалі теми „Вираження суб’єктно-предикатних відношень у простому реченні”, складання питального плану прочитаного тексту зі спеціальності студента та його переказ за планом, написання словникового диктанту та участь у діалозі-бесіді з вивченої соціально-культурної теми.

Програма визначає проміжні рівні володіння мовою для кожного етапу навчання та встановлює головні й додаткові показники сформованості вмінь у кожному виді мовленнєвої діяльності. У статті ми наводимо основні скореговані показники сформованості вмінь у всіх видах мовленнєвої діяльності, які лягли в основу оцінювання володіння мовою.

При контролі рівня сформованості навичок і вмінь у читанні враховувалися такі фактори: ступінь точності і повноти розуміння прочитаного, швидкість читання, уміння користуватися різними видами читання (вивчаюче, ознайомче, проглядове), тип і структура тексту (опис, розповідь, міркування).

При контролі аудіювання враховувалися такі фактори як повнота викладення, точність розуміння інформації, обсяг матеріалу, що сприймається на слух, також важливі такі характеристики тексту: стиль та жанрова приналежність, кількість незнайомої лексики, ступінь складності викладеної інформації, кількість надлишкової інформації.

Контроль мовлення враховує такі показники: адекватність темі (ситуації), логічність викладення, темп мовлення, кількість і характер пауз, різноманіття лексико-граматичних конструкцій, кількість та якість помилок. Для діалогічного мовлення важлива кількість реплік та їхня поширеність.

Показники при контролі писемного мовлення визначаються видом висловлювання, наприклад, у конспекті враховуються зв'язність викладення, кількість змістових одиниць, якість трансформацій, кількість предикацій, кількість помилок.

Підсумковий модульний контроль має комплексний характер, оскільки включає перевірку як рівня лексичної і граматичної компетенції учнів, так і сформованості вмінь і навичок у рецептивних і продуктивних видах мовленнєвої діяльності. Наведемо приклад підсумкового контролю, який проводиться у кінці першого семестру навчання іноземних студентів (1 семестр 1 курсу) [8: 34].

I-й итоговый контроль
(конец 1-го семестра, зачет)
Типы заданий и требования

Задание 1. Прочитать текст, понять его содержание. Составить план (вопросительный или назывной) в письменной форме или схему. Воспроизвести содержание текста с вербальной опорой (составленным планом или схемой).

Требования к тексту: текст (описание или повествование) для изучающего чтения из учебно-профессиональной сферы общения, связанный с дисциплинами, которые изучают студенты, объем текста – 400–500 слов. Чтение про себя, без словаря, время чтения не регламентируется. Время подготовки монолога – 7–8 минут. Во время чтения студенты составляют назывной план.

Объект контроля: умение составлять план текста, монологическое высказывание объемом до 70% прочитанного; умение полно передать содержание прочитанного по плану в соответствии с языковыми нормами.

Задание 2. Прослушать текст и устно ответить на вопросы по его содержанию.

Требования к тексту: текст для аудирования из учебно-профессиональной сферы, связанный с определенной дисциплиной, изучаемой студентами, объем 350–400 слов, предъявляется однократно. Темп предъявления 170–180 слогов в минуту, с паузами между смысловыми частями. Время предъявления – 7–8 минут.

Объект контроля: понимание прослушанного текста (уровень понимания – не менее 50–60% содержания), полные ответы на вопросы.

Задание 3. Написать лексический диктант по научному стилю речи. Объем не менее 100 слов и словосочетаний.

Нами розроблені критерії оцінювання кожного підсумкового семестрового контролю. До підсумкового контролю допускаються студенти, що набрали протягом семестру від 29 до 50 балів. Максимальна кількість балів, яку студенти можуть набрати під час

підсумкового контролю – 50 балів. Бали у 1 підсумковому контролі розподіляються за формами контролю таким чином:

1. Підсумкова контрольна робота з граматики – максимум 30 балів, у контрольній роботі міститься 60 контрольних моментів, 1 контрольний момент відповідає 0,5 бала.
2. Лексичний диктант – максимум 10 балів, одному балу відповідає 10 правильно написаних лексичних одиниць, орфографічні помилки враховуються.
3. Усний монолог з опорою на складений план прочитаного тексту – максимум 5 балів, контролюється вміння передавати зміст прочитаного за планом відповідно до мовних норм (враховуються комунікативні і мовні помилки), логічність викладення, відповідність фонетичним нормам, тривалість пауз.
4. Відповідь на питання за прослуханим текстом – максимум 5 балів, кількість питань і відповідей – 8–10, контролюється повнота, точність і адекватність відповідей, темп мовлення, відповідність фонетичним і мовним нормам.

Важливою складовою підсумкового контролю є тестовий контроль. Тести вважаються найбільш об'єктивним засобом контролю під час вивчення іноземної мови, оскільки забезпечують прозоре оцінювання й не дозволяють викладачеві бути суб'єктивним. До переваг тестового контролю належать оперативність та економія часу, що витрачається на перевірку рівня знань учнів (під час комп'ютерного тестування відбувається в автоматичному режимі), можливості тестувати велику кількість студентів, контроль широкого спектру набутих знань, навичок і вмінь. Водночас тестування має певні недоліки: можливість випадкового вибору правильної відповіді, значні витрати часу на складання тестів та їх варіантів.

Теоретичні проблеми тестування стосовно навчання іноземної мови описані в роботах Л. Банкевич, Ж. Вітковської, Т. Ільїної, І. Зварич, В. Коккота, С. Ніколаєвої. Накопичено великий досвід створення тестів для контролю володіння англійською мовою (TOEFL, JELTS, FCT та інш.). У Росії працює Російський центр тестування іноземних громадян, який розробляє тести загального володіння російською мовою та професійною мовою для отримання сертифікату про рівень володіння РЯІ.

Існує кілька класифікацій тестів. До першого типу належать тести загального уміння, що перевіряють рівень володіння мовою у тій діяльності, до якої готує себе той, кого тестують. Другий тип – тести успішності, третій – діагностичні тести.

За цільовим призначенням виділяють такі типи тестів: вступний, тест прогресу, діагностичний тест, цільовий тест тощо. За формою виконання тести поділяються на письмові, усні та змішані. Найбільш поширеними є письмові тексти через свою економічність і доступність. У них переважають завдання на множинний вибір, на виправлення помилок, на заповнення пропусків та найбільш прості відповіді на питання „правильно-неправильно”. Досить поширені також змішані тести, наприклад: завдання даються в письмовій формі, а відповіді – в усній, завдання-ситуації пред’являються в усній формі, а відповіді – в письмовій відповідно до типу тестового завдання. Сьогодні у методиці викладання РЯІ найбільш поширені вступні тести, діагностичні тести та тести успішності.

Кафедрою мовної підготовки ЦМО ХНУ імені В.Н. Каразіна розроблено вступний тест і тест успішності (підсумковий тест) з російської мови. Вступний тест проводиться на початку 1 курсу і складається зі стартового контролю та комп’ютерного тесту [7], що дає можливість визначити рівень володіння іноземними абітурієнтами основними видами мовленнєвої діяльності. Вступний тест побудовано на завданнях множинного вибору, трансформації, виправленні помилок, заповненні пропусків для перевірки володіння граматичними навичками, а також контроль знань з граматики (морфологічний аналіз і синтаксичний аналіз). Результати стартового контролю заносяться до схем, які узагальнюють результати контролю кожного студента.

У комп’ютерному класі проводиться вступне тестування, направлене на перевірку глибини, повноти і точності розуміння тексту зі спеціальності студента, контроль лексико-граматичних знань та умінь проведення синтаксичного аналізу речення і визначення складу слова.

Підсумковий тест успішності також проводиться у комп’ютерному класі, який студенти складають у кінці кожного семестру і визначає ступінь володіння матеріалом.

Запропонована система контролю знань, навичок і вмінь дозволяє об'єктивно оцінювати рівень мовної і комунікативної компетентності іноземних студентів.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку модульних контролів мовної підготовки іноземних студентів різних спеціальностей і профілей навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеенко Т. Н. Модульный контроль языковой подготовки иностранных студентов: Медико-биологический профиль / Т. Н. Алексеенко, О. Н. Тростинская, Т. Е. Манивская, И.Н. Кушнир. – Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2009. – 164 с.
2. Алексеенко Т. Н. Модульный контроль языковой подготовки иностранных студентов: Медико-биологический профиль. II курс / Т.Н. Алексеенко, О.Н. Тростинская, Т.Е. Манивская,. – Харьков : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2012. – 156 с.
3. Вишнякова Г. А. Основы преподавания методики русского языка студентам-нефилологам / Г.А. Вишнякова. – М. : Русский язык, 1982. – 129 с.
4. Загальноєвропейські Рекомендації вивчення, викладання, оцінювання / за ред. докт. пед. наук С.Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
5. Копылова Е. В. Модульный контроль языковой подготовки иностранных студентов– экономистов и психологов / Е.В. Копылова, И.Н. Кушнир. – Харьков : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2010. – 123 с.
6. Копылова Е. В. Модульный контроль языковой подготовки иностранных студентов II курса. Экономический профиль: учебное пособие / Е. В. Копылова, Л. П. Санина. – Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2012. – 76 с.
7. Красовская Л. П. Методические указания и контрольные задания по русскому языку для студентов-иностранцев I курса / Л.П. Красовская, Л.М. Удошенко. – Харьков : ХГУ, 1990. – 53 с.
8. Тростинская О. Н. Программа по русскому языку для иностранных студентов-нефилологов / О.Н. Тростинская, Т.Н. Алексеенко, Е.В. Копылова. – Харьков : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2009. – 88 с.